

Preliminär redovisning av arkeologisk utredning/undersökning

Administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-6637-2021	ÖM dnr:	0005/22	ÖM projektnr:	001924
Län:	Östergötlands län	Kommun:	Åtvidaberg	Sn/sd:	Grebo
Fastighet/lokal:	Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1				
Lämnings-id	L2012:2158	Undersöknings-id			
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 1	Typ av exploatering:		Detaljplan	
Exploatör:	Åtvidabergs kommun	Projektledare:		Anders Olofsson	
Fältarbete start:	2022-03-23	Fältarbete avslut:		2022-03-23	

Preliminära resultat

Östergötlands museum utförde under våren 2022 en arkeologisk utredning etapp 1 som berörde Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo sn, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län.

Utredningen föranleddes av att Åtvidabergs kommun planerade att ta fram en detaljplan som huvudsakligen möjliggjorde för en ny idrottsanläggning i Grebo. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen Östergötland och för kostnaderna stod Åtvidabergs kommun.

Det aktuella området är ca 5,8 ha stort och höjden över havet är ca 80-100 m. Ytan ligger i både skogs- och åkermark. Området omgärdas av koncentrationer av gravar, grav- och boplotsområden och hägnader i form av stensträngar.

Grebo är beläget vid sjön Ärlångens sydöstra spets. Landskapet är småbrutet med små åkrar och bebyggelse som blandas med skogsklädda bergshöjder (Nilsson 2001). Utredningsytan ligger delvis inom Grebo prästgård. Grebo nämns första gången i skriftliga källor år 1354 (SDHK 6683). Här omnämns kyrkoherde Daniel i "Grepaboo". Melskog, som också ingår i utredningsområdet, finns även det omnämnt i en medeltida källa, från 1448 (ISOF).

Fornlämningsbild samt tidigare arkeologiska insatser

Inom utredningsområdet förundersöktes år 1996 en stensträng, L2012:2158 (och ytan norr och väster om denna), i områdets norra del. Förundersökningen föranleddes av att nämnda stensträng hade påträffats vid en besiktning tidigare samma år. De antikvariska åtgärderna företogs då

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

RAOUL WALLENBERGS PLATS • BOX 232 • SE-581 02 LINKÖPING • +46 13 23 03 00
INFO@OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE • WWW.OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE • ORG 822000-6103

Åtvidabergs kommun planerade för bostäder, idrottsanläggningar samt för tekniska anläggningar (Carlsson 1997; Östergötlands museums arkiv: Beslut från Lst 1996-10-21). Vid undersökningen framkom en härd som ¹⁴C-daterades till yngre järnålder, 700-890 e.Kr. Själva stensträngen fick ¹⁴C-dateringar till modern tid, 1670-1780 e.Kr. respektive 1800-1940 e.Kr., vilket visar på problematiken kring datering av stensträngar (Carlsson 1997).

I närområdet har ett antal arkeologiska åtgärder vidtagits. De fyndrika vapengravarna i området kring Grebo kyrka är välkända inom järnåldersforskningen (L2012:2170, L2012:2169). Dessa undersöktes redan i slutet av 1800-talet av Oscar Montelius och Thure Bielke. Även Bror Schnittger och Bengt Cnattingius gjorde undersökningar här 1912 respektive 1934 (se Rolöf 2004; Helander & Sköld 2010; Oxenstierna 1958:116ff).

Östergötlands länsmuseum utförde arkeologiska utredningar i två etapper i samband med schaktning för optokabel längs sträckan Linköping – Åtvidaberg – Mormorsgruvan/Ramshult år 1994 (Feldt 2001). Strax söder om den norra infarten till Grebo samhälle, inom fastigheten Grebo 1:1 framkom stenåldersfynd i form av en flintskrapa och kvartsavslag (L2012:2248).

År 2001 utförde Riksantikvarieämbetet UV Öst en arkeologisk utredning etapp 1 av två ytor, en i norra delen av Grebo samhälle och en i södra. Inom den södra ytan, ca 500 m SV om aktuellt område iaktogs vid fältbesiktning avslag och kärnor av kvarts samt sintrad lera (boplat L2012:1537). Utifrån äldre kartmaterial kunde även platserna för en väg och en kvarn prickas in (Nilsson 2001).

Ca 200 mot SV genomförde Riksantikvarieämbetet UV Öst år 2004 en arkeologisk utredning etapp 2 i området runt Grebo prästgård inför planerad villabebyggelse. Tre områden bedömdes som lämpliga för arkeologisk undersökning, ett hantverksområde (UV 4:1), ett område med överplöjda gravar (UV 4:2) och ett område med boplatslämningar (UV 5). Dessutom noterades slagen kvarts inom området (på ca 85 m ö.h.), bl.a. bipolärt slagen sådan (Rolöf 2004).

En fortsättning på ovanstående utredning i form av en förundersökning av UV 4:1 och 4:2 samt en yta väster om Rävullen (Melskog 1:1) utfördes 2005-2006 av Riksantikvarieämbetet UV Öst (Rolöf & Österström 2007). Bl.a. undersöktes en kolningsgrop som daterades till medeltid (1290-1410 e. Kr.) inom UV 4:1. Detta område bedömdes som ett järnhantverksområde. De överplöjda gravarna inom UV 4:1 avgränsades men kvarligger. Inom Melskog 1:1 framkom boplatslämningar samt fynd av kvarts, flinta m.m., men även järnföremål (Rolöf & Österström 2007:11).

Ytan väster om Rävullen (Melskog 1:1, L2008:571), se ovan, slutundersöktes senare av Riksantikvarieämbetet UV Öst (Helander & Sköld 2010). ¹⁴C-dateringar från undersökningen visar att platsen brukats under vitt skilda perioder, från senmesolitikum till medeltid. Bl.a. framkom ett stolpbyggt hus med en datering till förromersk järnålder.

År 2016 förundersöktes boplatssområde L2008:1616, beläget ca 300 m SV om aktuellt utredningsområde. Lämningen hade upptäckts vid tidigare nämnda utredning etapp 2 år 2004 (Rolöf 2004). Vid undersökningen 2016 framkom härदार och kokgropar från yngre romersk järnålder (Helander 2017).

I västra utkanten av Grebo samhälle utförde Arkeologgruppen 2014 en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning i samband med VA-arbeten. Härvid påträffades bl.a. två kokgropar, varav den ena ¹⁴C-daterades till äldre järnålder, 20 f.Kr.-125 e.Kr. (Rönngren 2015).

År 2020 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning på fastigheten Melskog 1:11. Vid förundersökningen påträffades ett lager samt lösfynd i form av brända ben, keramik, en bipolär kvartskärna och ett mindre bronsbleck (Lundgren 2020).

Runt Grebo har ett flertal större arkeologiska utredningar genomförts under senare år. Östergötlands museum har utfört en etapp 1-utredning och tre etapp 2-utredningar i Grebotrakten inför ombyggnad av riksväg 35 (Svarvar & Persson 2011; Nyberg 2011, 2013; Lundgren 2019). Uppdrag Arkeologi i Sverige AB utförde 2018 inför planerad exploatering en arkeologisk utredning etapp 1 av ett ca 100 ha stort område nordväst om Grebo samhälle (Andersson & Jonsson 2019). Detta arbete följdes våren 2020 av en etapp 2-utredning av utvalda ytor (Jonsson 2020).

I övrigt finns i närområdet ensamliggande gravar (t.ex. L2012:2432, L2012:2195), gravfält (t.ex. L2012:1801), grav- och boplatssområden (t.ex. L2012:2493, L2012:1596), stensträngar (t.ex. L2012:1893, L2012:1462) m.m. (Kulturmiljöregistret).

Resultat från fältinventering

Den södra delen av utredningsområdet ligger i nordsluttning intill ett berg. En mindre del av ytan sträcker sig söderut upp längs en befintlig skidbacke. Den norra delen utgörs av planare mark, ställvis i svag sydsluttning. Den norra och södra delen av ytan delas av ett större dike. Östra delen utgörs av åkermark i sydsluttning. Den centrala delen utgörs av åker/ängsmark. I norr finns en stenig, skogsbevuxen hagmark. I den västra delen finns, från norr till söder: en lekpark, en cykelbana med uppbyggda kullar och en återvinningsstation.

Ovan jord synliga anläggningar påträffade vid fältinventering:

A1809

En till synes stenröjd, plåtåliknande yta, oregelbunden ca 22 x 21 m (NV-SÖ) med en oregelbunden krans av stenar 0,2-3 m stora.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

RAOUL WALLENBERGS PLATS • BOX 232 • SE-581 02 LINKÖPING • +46 13 23 03 00
INFO@OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE • WWW.OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE • ORG 822000-6103

A1830

Odlingsröse, största mått ca 6 m. Med 0,3-1 m stora stenar.

A1843

Odlingsröse, största mått ca 6 m. Liknande A1830.

Sedan tidigare kända lämningar:

L2012:2158 Hägnad

Stensträng, ca 22 m l (N-S), oregelbunden, 1-3 m bred, av 0,1-1 m stora stenar, delvis skärviga. ¹⁴C-datering till historisk tid. Ca 15 m väster om stensträngen påträffades en härd, ¹⁴C-daterad till yngre järnålder (beskrivning i Kulturmiljöregistret).

Preliminärt åtgärdsförslag

Östergötlands museum rekommenderar att en yta, Objekt 1, om ca 29 400 m² genomgår en arkeologisk utredning etapp 2 innan området exploateras. Objektet utgörs av utredningsytans norra och nordöstra del. Ytan innehåller lämpliga boplatsytor på plana ytor och ytor i svag sydsluttning belägna i åker/ängsmark. I den östra delen av ytan finns ovan nämnda stenröjda yta (A1809) med omgivande ”stenring”. Inom den norra, centrala delens skogbevuxna hagmark ligger stensträngen L2012:2158. Intill denna påträffades och undersöktes år 1996 en härd som daterades till yngre järnålder. Detta, tillsammans med det faktum att närområdet i Grebo utgör en fornlämningstät bygd (som framgått ovan), utgör starka argument för att Objekt 1 bör genomgå en arkeologisk utredning etapp 2 innan eventuella markingrepp i samband med exploatering. Beslut om fortsatta arkeologiska åtgärder fattas av Enheten för plan och kultur vid Länsstyrelsen Östergötland.

Referenser

Andersson, L. & Jonsson, R. 2019. *Grebo. Arkeologisk utredning etapp 1. Östergötlands län Åtvidabergs kommun, Fastigheter Norrby 1:4 m.fl.* Uppdrag Arkeologi, Rapport 2018/04.

Carlsson, T. 1997. *Grebo B6. En arkeologisk förundersökning av en stensträng. Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland.* Rapport UV Linköping 1997:48.

Feldt, A.-C. 2001. *Stenålder och fiberoptik. Tannefors - Åtvidaberg - Mormorsgruvan. Bankekinds, Grebo, Vårdsbergs och Åtvids socknar, Linköpings stad, Linköpings och Åtvidabergs kommuner, Östergötlands län. Arkeologisk utredning och antikvarisk kontroll.* Östergötlands länsmuseum, Rapport 88:2001.

Helander, A. 2017. *Härdområde i Grebo. Härdar och kokgropar från yngre romersk järnålder. Östergötland, Åtvidabergs kommun, Grebo socken, fastighet Melskog 1:22 och 1:23, fornlämning Grebo 222. Arkeologisk förundersökning.* Arkeologerna/SHMM. Rapport 2017:48.

Helander, C & Sköld, K. 2010. *En boplatz i Grebo. Inför småbusbyggnation inom Melskog 1:1, RAA 219, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län.* Riksantikvarieämbetet. UV Öst Rapport 2010:20.

Jonsson, R. 2020. *Grebo etapp 2. Arkeologisk utredning etapp 2. Östergötland, Östergötlands län, Åtvidabergs kommun, Fastigheten Norrby 1:19.* Uppdrag Arkeologi, Rapport 2020/11.

Lundgren, R. 2019. *Arkeologisk utredning längs RV 35 Objekt XIII - XX Riksväg 35 mellan Sandtorpet och Rosten. Bankekinds och Grebo socknar, Linköpings och Åtvidabergs kommuner, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2.* Östergötlands museum. Rapport 2019:7.

Lundgren, R. 2020. *Gravjakt på en villatomt i Grebo. L2008:1615 (RAA Grebo 221), Melskog 1:11, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning.* Östergötlands museum. Rapport 2020:18.

Nyberg, P. 2011. *Ombyggnation av riksväg 35. Sydöst om Linköping intill RV 35, Linköpings stad, Vårdsbergs, Landeryds och Bankekinds socknar, Linköpings kommun, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2.* Östergötlands museum. Rapport 2011:97.

Nyberg 2013. *Ombyggnad av riksväg 35 Kompletterande arkeologisk utredning. Sydöst om Linköping, intill RV 35. Vårdsbergs och Bankekinds socknar, Linköpings kommun, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2.* Östergötlands museum. Rapport 2013:63.

Oxenstierna, E. G. 1958. *Die Ältere Eisenzeit in Östergötland.* Linköping.

Rolöf, M. 2004. *På prästgårdsjorden. Sönderplöjda gravar, boplatzspår, ugnar och bearbetad kvarts funna vid utredning inför planerad villabebyggelse. Grebo Prästgård, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland. Arkeologisk utredning, etapp 2.* Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2004:50.

Rolöf, M. & Österström, K. 2007. *En medeltida kolningsgrop vid Grebo Prästgård. Förundersökning av UV 4:1, Melskog 1:1 och avgränsning av UV 4:2, Grebo Prästgård, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning.* Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2007:40.

Rönngrén, J. 2015. *En kokgrop i Grebo. RAA 54, 131:2, 150:1, 168:1, fastigheten Lundby 1:1, Norrby 1:18, Åtvidabergs kommun, Grebo socken, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning.* Arkeologgruppen, Rapport 2015:02.

Svarvar, K. & Persson, A. 2011. *RV 35. Linköping - Åtvidaberg. Delarna Linköping - Fillinge och Fillinge - Åtvidaberg, Linköping stad samt Landeryds, Vårdsbergs, Bankekinds, Grebo och Åtvids socknar. Linköpings och Åtvidabergs kommuner. Östergötlands län. Arkeologisk utredning, etapp 1.* Östergötlands museum. Rapport 2011:45.

Övriga källor

ISOF, Ortnamnsregistret. <https://www4.isof.se/>.

Kulturmiljöregistret. <https://app.raa.se/open/fornsok/>.

Riksarkivet. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK). <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>.

Östergötlands museums arkiv.

Linköping 2022-04-06

Anders Olofsson
antikvarie

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

RAOUL WALLENBERGS PLATS · BOX 232 · SE-581 02 LINKÖPING · +46 13 23 03 00
INFO@OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE · WWW.OSTERGOTLANDSMUSEUM.SE · ORG 822000-6103

Legend

- Utredningsområde
- Anläggningar
- Objekt 1

100 50 0 100 Meters

Figur 1. Karta över utredningsområdet.

Figur 2. Östligaste delen, från öster.

Figur 3. Östra delen, fr söder. A1809 syns centralt i bilden.

Figur 4. Detalj av A1809, från sydväst.

Figur 5. A1843, från nordväst.

Figur 6. Vy mot södra delen, från norr. Skidbacken i bakgrunden.

Figur 7. Lekparken i nordvästra delen av ytan, från sydöst.

Figur 8. Cykelbana i västra delen, från norr.

Figur 9. Återvinningsstation, från väster.